

Гжегожевські. Так само, як і безліч ідей, які з молодечим вогником в очах поспішають втілити у життя композитори-піснярі Хмельниччини.

Висновки. Вокально-виконавська творчість Владислава та Євгена Гжегожевських внесла великий вклад у розвиток української музичної культури. Одне з джерел натхнення для творчості заслужених артистів України братів Гжегожевських є природа Хмельниччини. Вони створили чимало музичних творів які внесли великий вклад у розвиток української музичної культури. Таким чином важливо продовжити дослідження творчості братів-музикантів надалі.

Література.

1. Галина ДІДИЧ, Микола ГЕЙЧЕНКО. Природа як засіб музично-естетичного виховання молодших школярів. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Випуск 88. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/83099949.pdf> .
2. Гут Л. С. Музика як явище культури і засіб виховання. Актуальні питання мистецької педагогіки. Впуск 2 – 2013. С. 22-25. URL: <http://surl.li/miksd> .
3. Іваницький А. І. Український музичний фольклор. Підручник для вищих учбових закладів. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. – 320 с.
4. Печенюк М. А., Леонтієв П. П. Дзвінки голоси: музична хрестоматія: пісенний матеріал : навч.-метод. посіб. 8 кл. Тернопіль: Астон, 2003. 164 с.
5. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: монографія. К.: Вид-тво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 380 с.

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У СФЕРІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

(Грибан Г.П., док. пед. н., професор)

Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

Актуальність теми. Сучасні здобувачі мають здійснити кардинальні зміни у своїй свідомості та поведінці, сформулювати і добровільно прийняти обмеження та заборони, що продиктовані законами розвитку природи та довкілля. Споживацьке ставлення до природи, ігнорування її законів – призвело до екологічної кризи. Екологічна криза сьогодення – це в значній мірі світоглядна, філософсько-ідеологічна криза, тобто криза людської свідомості. Звідси випливає, що для попередження екологічної катастрофи, в першу чергу, необхідно змінити пануючу нині свідомість, що передбачає, передусім, створення системи екологічної освіти і виховання молодого покоління на всіх рівнях становлення, починаючи з самого раннього віку [2]. Наразі російська агресія в Україні призвела в багатьох регіонах до екологічних катастроф, забруднення довкілля, непридатного для проживання людини. Стан довкілля ставить перед здобувачами закладів вищої освіти формування чітких уявлень про своє місце в навколишньому середовищі, особисту відповідальність за власне життя. Для збереження здоров'я здобувачів необхідні також фундаментальні зміни в системі освіти, її цінностях, способах життя з врахуванням екологічних, економічних, політичних, соціальних і духовних потреб сьогодення.

Мета роботи. Сформувати у здобувачів закладів вищої освіти у процесі фізичного виховання екологічний світогляд та екологічну етику з метою збереження здоров'я від негативного впливу довкілля.

Методика дослідження. У дослідженні використані такі методи: аналіз літературних джерел, педагогічне спостереження, бесіда, анкетування, методи математичної статистики. Аналіз, синтез та узагальнення наукової літератури проводилося для вивчення впливу екологічного виховання на формування свідомого ставлення здобувачів до навколишнього середовища. Спостереження та анкетування були спрямовані на виявлення ставлення здобувачів до забрудненого довкілля, суб'єктивної оцінки самопочуття, визначення пріоритетних напрямків збереження здоров'я, виходячи з умов навколишнього середовища. Дослідження проводилось в 2022–2023 рр. у Житомирському державному університеті імені Івана Франка. В анкетуванні взяло участь 462 (143 чол. та 319 жін.) здобувачі фізико-математичного, історичного, соціально-психологічного, природничого, факультетів та інститутів іноземної філології, педагогіки, філології і журналістики другого курсу, які вивчали дисципліну «фізичне виховання» як обов'язкову компоненту.

Результати дослідження. Життєдіяльність організму людини перебуває у безперервному динамічному взаємозв'язку з чинниками навколишнього середовища. Ця взаємодія не повинна порушувати адаптаційних механізмів організму людини. Під дією різних подразників внутрішнього і зовнішнього середовища людини в її організмі створюються безумовні та умовні рефлекси, що зумовлюють підтримання динамічної рівноваги, в основі якої лежить обмін речовин та енергії між організмом і навколишнім середовищем. Чинники навколишнього природного середовища мають ефективно впливати на здоров'я і забезпечувати нормальний перебіг усіх процесів життєдіяльності людини [1, с. 38].

Донині в регіонах Українського Полісся сільськогосподарські продукти, які вирощені на присадибних ділянках місцевого населення, не відповідають державним нормативам щодо вмісту радіонуклідів у них та являють собою небезпеку опромінення населення. У багатьох північних населених пунктах Житомирської області території і дотепер належать до зони безумовного (обов'язкового) відселення, де проживають люди [3, 4]. Радіоактивні речовини забруднюють повітря, ґрунт, рослинність, воду у відкритих водоймищах, сільськогосподарські продукти, що завдає великої шкоди довкіллю в якому проживають люди.

На стан здоров'я здобувачів як позитивно, так і негативно впливає багато екологічних чинників, які за своєю природою можуть бути: абіотичні, тобто вплив неживої природи (температура, світло, вода, вітер, сонячна радіація, опади, рельєф місцевості); біотичні – вплив живої природи на людину і взаємовідносини з нею; антропогенні – впливи, викликані діяльністю людини в навколишньому середовищі. Всі ці чинники впливають на всі рецепторні закінчення та на організм людини у цілому. У процесі життєдіяльності в організмі здобувача, розвиваються різні регуляторні механізми, пов'язані з впливом навколишнього середовища, розумового навчання, соціально-психологічні чинники тощо. Тому використання чинників зовнішнього середовища з метою стимуляції життєдіяльності організму здобувачів є біологічно обґрунтованим оздоровчим впливом, який має зайняти важливе місце в освітньому процесі з фізичного виховання.

Нині в освітньому процесі немає єдиної системи, яка об'єднує освіту і екологічне виховання єдиною гуманістичною ідеєю, яка спроможна забезпечити раціональну взаємодію

здобувача з навколишнім середовищем для збереження і зміцнення його здоров'я. Складовими системи екологічної освіти та виховання здобувачів у фізичному вихованні є формальні і неформальні її структури. Формальна екологічна освіта – це спеціально організовані цілеспрямовані навчальні заняття, які є складовою як освітнього процесу з фізичного виховання, так і фізкультурно-оздоровчих та спортивно-масових заходів. Неформальна екологічна освіта у сфері фізичної культури та спорту передбачає своєчасне поширення об'єктивної екопізнавальної інформації з метою поглиблення екологічних знань, вироблення природної етології та створення умов для самоосвіти, яка озброїть здобувачів певними нормами поведінки під час занять фізичними вправами та спортом в навколишньому природному середовищі [1, с. 24]. Такий підхід в освіті дозволяє здобувачам уміло використовувати позитивні чинники природного середовища для проведення дозвілля, розвитку фізичних якостей, покращення стану здоров'я та попередження і передбачення впливу негативних чинників екосистеми на організм.

Проведене анкетування серед здобувачів різних факультетів, які відвідують навчальні заняття з фізичного виховання як основна компонента, показало, що здобувачі орієнтуюся в питаннях екологічної безпеки. Як чоловіки, так і жінки переважно віддали перевагу радіаційному забрудненню довкілля (відповідно, 54,5 і 67,7 %). Це зрозуміло, що радіоактивне забруднення довкілля впливає на всі чинники природного середовища: повітря, воду, ґрунти, які, в свою чергу, забруднюють буквально все навколишнє середовище (табл. 1).

Таблиця 1

Суб'єктивна оцінка здобувачами найбільш небезпечних екологічних чинників погіршення стану здоров'я під час занять фізичними вправами (рангове місце, % перших місць)

Чинники	Стать	
	Чоловіки (n = 143)	Жінки (n = 319)
Радіаційне забруднення довкілля	1 / 54,5	1 / 67,7
Збруднення харчових продуктів	2 / 25,2	3 / 9,7
Забруднення води	3 / 12,6	2 / 17,9
Забруднення повітря	4 / 6,3	4 / 2,2
Забруднення ґрунтів	5 / 0,7	5 / 1,9
Сонячна радіація	6 / 0,7	6 / 0,6
Температура повітря	7 / –	7 / –

Реалізація завдань безперервного екологічного виховання досягається шляхом:

- формування у здобувачів екологічних знань, розуміння ними сучасних проблем довкілля та усвідомлення, що збереження цивілізації – залежить від ставлення до природи;
- розуміння кожним здобувачем особистої відповідальності як члена суспільства за стан довкілля на національному та глобальному рівнях;
- залучення здобувачів до активної природоохоронної діяльності на основі набутих знань, умінь, навиків та наукових рекомендацій;
- вміння приймати екологічно виважені рішення щодо місцевих проблем довкілля;
- формування екологічної культури, подолання споживацького ставлення до природи та її ресурсів.

У процесі фізичного виховання екологічна освіченість дозволяє здобувачам використовувати природні чинники для зміцнення здоров'я, проведення фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів, вибору здорового харчування, проведення дозвілля та відновлення розумової і фізичної працездатності.

Висновок. Вирішення екологічних проблем у сфері фізичного виховання допоможе всебічному і гармонійному розвитку особистості здобувача, вірної орієнтації його в соціальному і природному середовищі, вибору найбільш ефективного шляху життєдіяльності. Формування світогляду здобувача дозволить йому відчувати себе в природному середовищі, складовій того світу, в якому він живе, елементом навколишньої природи, від стану якої залежить його благополуччя і здоров'я.

Література

1. Грибан Г.П. Проблеми екології у фізичному вихованні. Житомир. Вид-во Рута. 2008. 182 с.
2. Демешкант Н.А. До проблеми формування екологічної свідомості. Реформування системи аграрної вищої освіти в Україні: досвід і перспективи. Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. К.: НАУ. 2005. С. 129–131.
3. Романчук Л.Д., Федонюк Т.П., Хант Г.О. Радіомоніторинг рослинної продукції та ґрунтів Полісся у віддалений період після катастрофи на Чорнобильській АЕС. Регуляторні механізми в біосистемах. 2017. Вип. 8(3). С. 444–454.
4. Romanchuck L.D., Fedonyuk T.P., Fedonyuk R.G. The model of landscape vegetation influence on the mass transfer processes. Biosystems Diversity. 2017. Vol. 25(3). P. 203–209.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ СПОРТИВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

(Завальнюк О.В., док. філософ. н., професор)

Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна

Актуальність теми. Сучасний спорт може бути визначений як складний системний об'єкт управління, а проблема управління сферою фізичної культури і спорту та планування основних напрямів спортивної діяльності в демократичному суспільстві залишається актуальною. Необхідність кардинального оновлення системи управління спортивною діяльністю, особливо в умовах сучасних викликів, пов'язана з осмисленням того, що і будь яка соціальна сфера потребують постійного вдосконалення.

Мета роботи. Охарактеризувати теоретичні аспекти управління спортивною діяльністю в умовах сучасних викликів.

Методика дослідження. Дослідження було побудовано на системно-структурному методі, який дозволив встановити взаємозв'язок між спортивною діяльністю та системою управління у сфері фізичної культури і спорту в умовах сучасних викликів та аналізі наукової літератури.